

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА

Надія БУЛКО,

*вихователь комунального закладу
«Березнянський навчально-реабілітаційний
центр» Чернігівської обласної ради,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
«вихователь-методист»*

***ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ У ДІТЕЙ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ***

*Скільки років землі – і мільярд, і мільйон,
А яка вона й досі ще гарна!
Ліна Костенко.*

Одним із чинників, що визначають перспективи буття української нації, є виховання ціннісного ставлення людей до природи, зміст якого ставить перед людиною завдання визначити своє місце в нашому спільному домі, що зветься Земля. Усвідомлення необхідності узгоджувати свою діяльність із правилами взаємодії з природним довкіллям, що відповідають логіці самої природи, забезпечить можливість існування людства сьогодні та в майбутньому. Виховання ціннісного ставлення до природи як складника формування особистості є актуальною педагогічною проблемою, що має велике економічне та соціальне значення і потребує пошуку ефективних шляхів розв'язання в усіх ланках освіти.

Діти з особливими освітніми потребами потребують особливого індивідуального підходу в навчанні і вихованні, а в ставленні до природи – багаторазового аналізу їхніх дій серед оточуючого середовища.

Пропрацювавши 5 років над проблемним питанням «Виховання ціннісного ставлення до природи у дітей з особливими освітніми потребами», я впевнилася, що природу люблять усі діти. Кожна дитина хоче доторкнутися до природи чи то рукою, чи поглядом, чи серцем.

Природа викликає адекватну емоційну реакцію таких дітей і створює ціннісне ставлення до об'єктів навколишнього середовища.

Мету виховання ціннісного ставлення до природи у дітей з особливими освітніми потребами я бачу так:

- формування знань про природу, природні явища, рослинний і тваринний світ;
- розвиток естетичних почуттів: любові, поваги, бережливого ставлення до світу природи;
- спонукання в дітей бажання доглядати за природою і тваринами, берегти і зберігати природні багатства.

Людина – частина природи, але найчастіше саме вона робить згубний вплив на навколишній світ. Формування активної позиції «захисника і друга» світу природи є основою у вихованні ціннісного ставлення до природи у дітей з особливими освітніми потребами. Такі діти особливо вразливі і чуйні, тому активно включаються в усі заходи щодо захисту тих, хто цього потребує. Важливо показати їм, що люди займають більш сильну позицію відносно світу природи (наприклад, рослини зів'януть без поливу, птахи взимку загинуть від холоду без годівлі). Тому нам, педагогам, слід спрямовувати всі зусилля на те, щоб усе живе на землі розвивалося і приносило радість (наприклад, ранковий спів птахів під вікном буде чути приємно тим, хто їх годував взимку, а розквітла квітка на підвіконні порадує тих, хто її поливав).

Отримані знання про навколишній світ завжди підкріплюю практичною діяльністю та наочними прикладами для того, щоб діти бачили позитивний результат своєї діяльності і мали бажання удосконалювати свої досягнення.

Серед форм і методів виховання ціннісного ставлення до природи у дітей з особливими освітніми потребами значне місце займають екскурсії. Під час екскурсії я завжди наголошую на тому, що: «Ми прийшли в гості до природи, а тому треба поводитися чемно: не кричати, не рвати без потреби квіти, не обривати павутиння, не торкатися пташиних гнізд, не забирати тварин із собою». Надаю дітям змогу спостерігати за тваринами, підготовувати їх, адже цим забезпечується більш близький контакт з об'єктами природи, що викликає любов і бережливе ставлення до них. Тобто екскурсія дає змогу визначити стратегію індивідуальної морально спрямованої поведінки особистості у природному середовищі.

Природа має фантастичну властивість кожен день робити нам сюрпризи: розпустилася квітка, з'явилася веселка, випав перший сніг, прилетіли снігурі, – лише встигай усе помічати! Нова інформація, що надходить щодня, сприяє формуванню пізнавальної активності вихованців, яка, у свою чергу, виступає основою для розвитку моральних якостей особистості дитини, джерелом естетичної насолоди і натхнення. У процесі спостережень розвивається така унікальна якість особистості, як спостережливість, безперечно, дуже необхідна людині в сучасному динамічному ритмі життя. Ознайомлення з різноманітними об'єктами та явищами природи під час екскурсії – чудова можливість для естетичного виховання дітей. Сприймання мальовничих пейзажів, розглядання квітів, яскравих комах – усе це допомагає дітям навчитися відчувати прекрасне, викликає в них бажання милуватися природою, оберігати її. Після екскурсій пропоную дітям намалювати малюнок про те, що найбільше вразило із побаченого. Деякі діти відразу починають хвилюватися, що не зуміють намалювати, але, виходячи з того, що виховна група складається із вихованців різного ступеня розвитку, разом з'ясовуємо, хто може самостійно створити малюнок, хто намалює, використавши ілюстрації в підручнику, а хто розфарбує запропоновану розмальовку. Але сам процес підбирання потрібних кольорів, співвідношення розмірів предметів, які потрібно намалювати, вміння правильно тримати олівець у руках змушують дитину включати в роботу всі свої вміння, пізнавальні інтереси, увагу, уяву тощо.

Неможливо переоцінити значення екскурсії і для фізичного розвитку дітей. Діти, перебуваючи на свіжому повітрі, багато рухаються, що стимулює обмін речовин і дає змогу загартовувати організм.

Природа України прекрасна своїми мальовничими краєвидами, а тому ми маємо усі можливості для проведення змістовних екскурсій з дітьми в різні пори року. Але, на жаль, не зараз, коли триває війна.

Словесні методи ознайомлення дітей з природою

Серед словесних методів ознайомлення вихованців з природою на особливому місці – авторська казка. Використовуючи на своїх заняттях казки про природу В.Сухомлинського, О.Іваненко, С.Могилевської тощо, я переконалась у тому, що такі авторські казки впливають на почуття та розум дитини, забезпечуючи їх єдність у процесі пізнання світу природи. Дітям подобається зміст казок про природу, адже рослини і тварини в них розмовляють, здійснюють вчинки, що викликають співчуття, почуття радості чи ніжності, гніву, осуду, невдоволення. Як результат – змінюється ставлення до реальних об'єктів та явищ природи: спочатку воно стає просто більш важливим, поступово – гуманнішим, з часом – поважливим та турботливим. Роль екологічних казок важко переоцінити.

Також до словесних методів ознайомлення дітей з природою належить використання художніх творів природничого змісту та фольклор (прислів'я, приказки, повір'я, прикмети, легенди про природу, музичні твори).

Дидактичні ігри екологічного спрямування

Важко уявити виховну роботу з формування ціннісного ставлення дітей до природи без дидактичних ігор. Дослідження психологів показали, що розвиток і виховання дитини відбувається у всіх видах діяльності, але, передусім, у грі. За твердженням К.Д. Ушинського, у грі дитина «живе» і сліди цього життя глибше залишаються в ній, ніж сліди дійсного життя. А.С.Макаренко писав: «Гра має важливе значення в житті дитини... Якою буде дитина в грі, такою вона буде і в праці, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається перш за все в грі...». Отже, гра, її проведення – ключ в організації навчання та виховання.

Сучасна методична література має великий потенціал для конструювання екологічних дидактичних ігор виховного значення, який використовую і я у своїй роботі.

Ігри природничого напрямку:

- зі снігом (засвоєння знань про властивості снігу: вологий, ліпиться, не ліпиться, розтає в теплі);
- з водою (знайомити з властивостями води, вчити берегти воду, не забруднювати);
- з піском;
- зі світлом, вітром.
- предметні дидактичні ігри.

Так, наприклад, на самопідготовці для закріплення знань з теми «Будова рослини» роздаю картинки із зображенням рослин і пропоную дітям підписати кожний орган рослини, потім обговорюємо значення кожного з них для рослини. Або з теми «Комахи» пропоную гру «Хто зайвий?». Із поданого ряду зображення бджоли, мурашки, метелика, жука і павука знайти зайву комаху. Ще можна використати такі ігри: «Злови комаху», «Що не так» тощо. Люблять діти і розгадувати кросворди природничого характеру. Підбирати дидактичні ігри до виховних занять мені допомагають засоби сучасних технологій.

Праця в житті кожної людини

Праця в житті кожної людини має визначальне значення. Виховувати позитивне ставлення до трудових обов'язків, розвивати відповідні вміння і навички в дітей можна в ході організаційної праці. Посильна і цікава робота приносить їм радість, а це – основа для виховання в подальшому бажання трудитися, стійкого інтересу до праці. Праця в природі лише в тому випадку має виховне значення, якщо її організація і зміст відповідають певним педагогічним та гігієнічним вимогам. Тому я завжди перед початком трудової діяльності намагаюся встановити разом з дітьми обсяг роботи, який потрібно виконати, та з'ясувати, для кого найзручніше буде виконати ту чи іншу роботу, хто знає, як її правильно виконувати. Для того, щоб отримати якісний результат праці, заохочую результативність якоюсь винагородою (колективно попити чаю після трудової діяльності, покататися на велосипеді чи пограти в комп'ютерні ігри). Також постійно наголошую дітям на тому, що, наприклад, прибирання шкільної території – це наша регулярна і постійна робота. Ну і, звичайно ж, під час роботи слідкую, щоб діти виконували посильні трудові дії, правильно користувалися робочим інвентарем. Аналізуючи результат праці, звертаю увагу на те, як приємно відпочивати влітку на подвір'ї нашого закладу, коли все квітує, чисто заметені доріжки, дзюркоче водичка в нашому фонтані, коли можна побігати по зелених спортивних майданчиках та позайматися на спортивних тренажерах. І що це – результат не тільки нашої праці, а й усієї шкільної родини. Тому треба поважати і свою працю, і працю інших.

Зрозуміло, екологічний розвиток дітей в школі буде особливо ефективним, якщо він взаємопов'язаний з екологічним вихованням у сім'ї. Тому я намагаюся завжди спонукати батьків до створення сприятливих умов для еколого-розвивального середовища і в домашніх умовах.

Висновок

Любов до природи – це не звичайне споглядання, відсторонене милування її красою, а й активна допомога, дбайливий догляд, розумне користування всім, чим вона багата. Треба пам'ятати і знати, що природа потрібна всім людям і не тільки сьогодні, а й завжди.

«Протягом більшої частини історії людині доводилося боротися з природою, щоб вижити; у цьому столітті людина починає усвідомлювати, що, щоб вижити, вона повинна захистити це» (Жак – Ів Кусто).

Список використаних джерел:

1. Беленька Г.В., Конюхова Т.С. Авторські казки про природу як засіб формування основ екологічного світогляду у дітей дошкільного віку // Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. Наука і сучасність: Зб. наук. праць. Т. 43. Педагогіка. Філософія. К., 2004. С. 20.
2. Макаренко А.С. Вибрані педагогічні твори : Статті, лекції, виступи. К.: Учпедвидавництво, 1950. 303 с.
3. Плохій З. Виховання екологічної культури дошкільників. К.: Редакція журналу «Дошкільне виховання», 2002. 173 с.
4. Сухомлинський В.О. Природа, праця, світогляд. Вибрані твори у 5 т. К.: Рад. школа, 1977. Т. 2. 639 с.
5. Ушинський К. Педагогічні твори. К. : Педагогіка, 1990. 528 с.
6. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. К., 1993. 255 с.